

Românii din Serbia

**- Ion Florentin Dobrescu,
 Nicoleta-Laura Dobrescu -**

Preambul

Nicolae Iorga spunea că România reîntregită de după primul război mondial se învecina tot cu români. Fapt cât se poate de adevărat, căci românii locuiau de jur împrejurul acelor granițe: între 800.000 și un milion în Ucraina, parte a U.R.S.S. – ului, aproximativ 200.000 în Bulgaria, de-a lungul Dunării, mai cu seamă în regiunea Vidinului, aproximativ 300.000 în Serbia, în regiunea Timoc și de-a lungul malului drept al Dunării de la granița cu Bulgaria și până la Belgrad și aproximativ 100 - 160.000 în vestul Banatului, teritoriu acordat Serbiei în urma tratatelor de la Versailles din 1919 –1920, între 100.000 și 400.000 în Ungaria, între 12.000 și 65.000 în Rutenia Subcarpatică, aflată în componența Cehoslovaciei între 1919 –1939. O aproximare a numărului românilor din jurul granițelor interbelice ale României ne dă cifre cuprinse între 1,7 milioane și 2,2 milioane. La aceștia se adăugau cei aproximativ 300.000 – 450.000 de aromâni din Albania, Macedonia, sudul Serbiei și sud-vestul Bulgariei, și cei 500.000 – 600.000 de aromâni din Grecia.

În cele ce urmează voi încerca să prezint pe scurt situația românilor de pe teritoriul statului federal Serbia și Muntenegru, adică a celor din partea de vest a Banatului istoric precum și a celor din nord-estul Serbiei care împreună cu cei din nord-vestul Bulgariei, sunt îndeobște cunoscuți sub numele de „românii timoceni”.

I. Românii timoceni

Date istorice despre regiunea Timocului⁹⁴

Regiunea sud-dunăreană aflată între Belgradul de astăzi și localitatea Lom din Bulgaria era locuită în antichitate de către triburi tracice. Expediția lui Alexandru Macedon împotriva geților nord dunăreni a trecut prin regiunea aceasta, se pare urmând valea râului Vardar, valea râului Morava, Nișul actual și valea râului Timoc până la Dunăre, trecând prin regatul Dardanilor, trib tracic înrudit cu daco-geții nord dunăreni. La începutul primului secol creștin, când acest teritoriu este cucerit de către Imperiul roman, aici trăiau triburile tracice ale triburilor și moesilor, numiți și dacii moesi, ceea ce denotă faptul că erau strâns înrudiți cu dacii de la nord de Dunăre.

Romanii organizează în această regiune două provincii: Moesia Superior la vest și Moesia Inferior la est. După părăsirea de către împăratul Aurelian a provinciilor romane dacice de la nord de Dunăre în anul 271 și retragerea administrației la sud de fluviu, au fost create două noi provincii: Dacia Ripensis în partea

⁹⁴ Când ne referim la „Regiunea Timocului” ne raportăm la teritoriul cuprins între valea râului Morava la vest, fluviul Dunărea la nord, râul Țibrița la est și o linie imaginară care unește localitățile Montana din Bulgaria și Alexinaț din Serbia la sud. Sintagma „românii timoceni” îi desemnează pe locuitorii români din această regiune.

Geopolitica

Nr. 1(5)/2005, an IV

nordică, de-a lungul Dunării, aflată între Moesia Superior și Moesia Inferior și Dacia Mediteranea la sud de Dacia Ripensis.

Teritoriul dintre râurile Timoc și Morava de la anul 271 până la începutul secolului al VII-lea, a aparținut de provinciile romane Moesia Superior, partea de vest până la Maidanpek, și Dacia Ripensis partea de la est de Maidanpek. În secolele IV –VI este atestată o intensă viață creștină în această regiune, fiind atestate scaune episcopale la: Singindunum (Belgrad), Horeum Margi (Ciupria), Margum (Dobrovița), Viminacium (Costolaț), Aquae (Negotin), Bononia (Vidin), Ratiaria (Arcer)⁹⁵.

Atacurile triburilor barbare migratoare din secolele III – VI au culminat cu marea invazie a slavilor de la începutul secolului al VII-lea care a distrus întreaga organizare romană a regiunii. Triburile slave ale bosniacilor și sârbilor, s-au așezat inițial în regiunea dintre râurile Drina și Morava, primii migrând ulterior la vest de râul Drina, iar sârbii ocupând regiunea de la sud de localitatea Kraguevaț, în regiunile cunoscute în prezent sub numele de Rașka, Kosovo, Sandjak și Muntenegru, întemeind mai multe cnezate și despotate.

În intervalul dintre începutul secolului al VII-lea și sfârșitul secolului al X-lea asupra acestui teritoriu și-a exercitat în mod nominal suzeranitatea Imperiul bizantin, însă în mod efectiv controlul l-au deținut hani bulgari, la început păgâni, apoi creștini de pe la 864, când chaganul Boris-Mihail s-a creștinat.

După mai bine de o sută de ani de la această ultimă dată, bizantinii reocupă întreaga linie a Dunării de la vărsarea râului Drava în fluviu și până la Sulina. Acum este reorganizată și apărarea frontierei dunărene creându-se thema Sirmium, ce cuprindea partea nordică a vechii provincii romane Moesia Superior și thema Paristrion care se întindea de la est de râul Timoc și până la Marea Neagră și între Dunăre și Munții Balcani. Timp de două secole bizantinii au deținut controlul acestei regiuni reușind să facă față atacurilor popoarelor migratoare (pecenegi, uzi, cumani, unguri) care în acest interval de timp au atacat aproape încontinuu Imperiul. Totodată, a fost reorganizată Biserica din această regiune, înființându-se arhiepiscopia de Ohrida, care între secolul al IX-lea și secolul al XII-lea și-a întins jurisdicția bisericească în partea vestică a peninsulei Balcanice.

Cu puțin timp înainte de izbucnirea răscoalei româno-bulgare condusă de frații români Ioan, Petru și Ioniță Asan, ce a condus în anul 1187 la întemeierea Imperiului româno-bulgar cu capitala la Târnovo, bizantinii pierd controlul asupra themei Sirmium în favoarea ungarilor care stăpâneau linia Dunării, și a sârbilor, care prin jupanii din Rașka își exercitau autoritatea la vest de râul Morava și probabil și asupra văii râului omonim. Imperiul româno – bulgare al Asăneștilor cuprindea și teritoriul de la est de Maidanpek. Țaratul de Vidin, stat apărut după destrămarea imperiului Asăneștilor, cuprindea partea de nord-vest a acestuia inclusiv partea estică a regiunii timocene.

În paralel cu scăderea autorității bizantine în vestul peninsulei Balcanice spre sfârșitul secolului al XII-lea, jupanii sârbi din Rașka se emancipează de sub autoritatea imperială și se manifestă, mai cu seamă după anul 1204 când Constantinopolul a fost cucerit de latini, asemeni unor principii independenți.

Conducătorii locali din Rașka au reușit să unească în secolul al XIII-lea triburile sârbești din cele patru regiuni mai sus menționate supunând autorității lor principatele sârbești Zeta (Muntenegru) și Zamuhia (Herțegovina) și întinzându-și autoritatea în nord până la Dunăre.

Sârbii s-au creștinat destul de târziu de la venirea lor la sud de Dunăre, meritul deosebit în acest proces avându-l Sfântul Sava, din familia domnitoare a Nemaizilor din Rașka, care este supranumit de către poporul său “înceștinătorul sârbilor”. După ce a reușit unirea tuturor sârbilor sub conducerea sa, în anul 1217, jupanul Ștefan II Nemanja, este încoronat rege de către fratele său Sava, cel care avea să fie primul patriarh sârb cu reședința la Jicea și întemeietorul mănăstirii Hilandar de la Muntele Athos. În anul 1219, arhiepiscopia sârbească de Jicea cuprindea 12 episcopii, dintre acestea erau și episcopiile de la Belgrad și de la Branicevo, ambele cetăți aflate pe malul Dunării.

Apogeul puterii sârbești în Balcani a fost atins la mijlocul secolului al XIV-lea sub regele Ștefan Dușan. După moartea acestuia în anul 1355 unitatea imperiului creat de el nu a putut fi menținută, acum

⁹⁵ Pr. Dr. Mircea Păcurariu, **Istoria Bisericii Ortodoxe Române**, vol. I, E.I.B.M.B.O.R., București, 1991, p. 116

Geopolitica

Nr. 1(5)/2005, an IV

formându-se mai multe mici cnezate sârbești, unul dintre acestea exercitându-și autoritatea și în regiunea dunăreană și teritoriul de la vest de Maidanpek.

Apogeul puterii sârbești în Balcani a fost atins la mijlocul secolului al XIV-lea sub regele Ștefan Dușan. După moartea acestuia în anul 1355 unitatea imperiului creat de el nu a putut fi menținută, acum formându-se mai multe mici cnezate sârbești, unul dintre acestea exercitându-și autoritatea și în regiunea dunăreană și teritoriul de la vest de Maidanpek, până la cucerirea acesteia în anul 1365 de către regatul ungar.

În secolul al XIV-lea legăturile dintre familia domnitoare a Basarabilor din Țara și Nemaizilor din cnezatele sârbești de după 1355 au cunoscut o deosebită înflorire. Acest lucru se datorează atât legăturilor dinastice stabilite între cele două familii, prin căsătorii între fiii și fiicele conducătorilor celor două case⁹⁶, dar mai cu seamă prin legăturile bisericești stabilite de către Sfântul Nicodim de la Tismana. Nicodim era se pare fiul unui cnez român din Serbia și a unei domnițe înrudit cu familia cneazului sârb Lazăr (1371 - 1389), și și-a început viața monahală la mănăstirea Hilandar de la Muntele Athos, după care s-a stabilit la Șaina, lângă Cladova, întemeind aici mănăstirea cu hramul Sfânta Treime. I se mai atribuie întemeierea mănăstirilor Vratna și Manastirița, aflate în apropiere. După anul 1371 activitatea sa s-a desfășurat în Țara Românească, unde a întemeiat mănăstirile Vodița, Tismana, Topolnița, Prislop și altele. Sfântul Nicodim a întemeiat și condus mănăstiri aflate pe ambele maluri ale Dunării, fiind protejat și sprijinit în opera sa de construire de mănăstiri și de întărire a monahismului de către familia Basarabilor și de către cneazul sârb Lazăr, care au dăruit ctitoriilor sale mai multe sate și alte importante donații. A avut de asemenea un rol deosebit în stingerea în anul 1375 a schismei vechi de 29 de ani declanșate prin proclamarea unilaterală a autocefaliei de către patriarhia sârbă de Jicea, prin împăcarea dintre aceasta și patriarhia de Constantinopol⁹⁷.

Pe la 1365 - 1366 regatul Ungariei cucerește întregul mal sudic al Dunării între Belgrad și Vidin, inclusiv țaratul de Vidin, stat apărut după destrămarea imperiului Asăneștilor la jumătatea secolului al XIII-lea, care cuprindea partea de nord-vest a acestuia inclusiv partea estică a regiunii timocene. Întreaga regiune timoceană inclusiv Vidinul, se va afla astfel sub influența și suzerinitatea maghiară mai bine de două decenii și după 1369, anul încetării ocupației efective. Întreg teritoriul țaratului de Vidin avea să fie cucerit în anul 1396 de către turcii otomani.

Până la jumătatea secolului al XV-lea otomanii vor cuceri întreaga peninsulă Balcanică, inclusiv teritoriile dunărene mai puțin Belgradul care, aflat sub controlul regatului maghiar, avea să fie ocupat de către turci în anul 1521. Populația românească din regiunea timoceană avea să se afle pentru câteva sute de ani sub stăpânirea otomană. Imperiul Otoman avea să creeze pe Dunăre, între Belgrad și Vidin, câteva sandgeacuri ce își aveau ca puncte centrale puternicele cetăți dunărene Belgrad, Smederevo, Branicevo, Golubaț, Cladova și Vidin. Cât timp regiunea a fost sub stăpânire otomană⁹⁸ nu se cunosc prea multe date despre românii de aici, ce se știe e că în regiunea dintre Belgrad și Vidin au ființat mai multe sedii episcopale ce depindeau fie de Patriarhia de Constantinopol, fie de cea de Peci după reînființarea acesteia în secolul al XVII-lea.

La sfârșitul secolului al XVII-lea, pe fondul luptelor dintre turci și austrieci, victoriile aproape neîntrerupte ale acestora din urmă asupra otomanilor, a condus la o înăsprire a situației populațiilor creștine din Balcani. În aceste circumstanțe, patriarhul sârb de Peci, Arsenie III Crnojevici, împreună cu aproape

⁹⁶ Anca, fiica domnului Nicolae Alexandru Basarab (1351 - 1364) era măritată cu țarul sârb Ștefan Uroș (1355-1371), fiul țaratului Ștefan Dușan, iar Radu I, domnul Țării Românești (1377 - 1383), era căsătorit se pare cu o fiică a cneazului Lazăr (1371-1389), iar fiul acestuia din urmă, cneazul Ștefan Lazarevici, pe baza acelorași legături de familie s-a refugiat pentru o vreme la curtea lui Mircea cel Bătrân, fiul lui Radu I, la începutul secolului al XV-lea. Amănunte la Mircea Păcurariu, *I.B.O.R.*, vol.I, p. 437

⁹⁷ Mai multe date despre activitatea Sfântului Nicodim se găsesc la Mircea Păcurariu, *I.B.O.R.*, vol.I, p. 306-310

⁹⁸ Stăpânirea otomană a fost întreruptă între anii 1718 - 1739 de către Imperiul Habsburgic, care, ca urmare a victoriilor raportate împotriva turcilor, a impus acestora cedarea unui teritoriu la sud de Dunăre ce cuprindea regiunea aflată între Dunăre la nord, râul Drina la vest, râul Morava de Sud la sud și cetatea Vidinului la est. Turcii, victorioși în urma unui nou război cu austriecii și care s-a încheiat în anul 1739, au reocupat întreg teritoriul aflat la sud de Dunăre.

36.000 de familii creștine, marea majoritate sârbe, din Rașka, Kosovo, Muntenegru, Sandjak, Macedonia, Herțegovina și Bosnia migrează în noile teritorii austriece Voivodina, Slavonia și Croația Orientală. În anii următori au urmat noi valuri de emigranți, însă de mai mică importanță. Anii 1738 – 1740 au adus un noul val masiv de emigranți în Imperiul Habsburgic, de această dată din Serbia de Nord, majoritatea acestor ultimi emigranți a fost colonizată în Banat. Austrieții le-au acordat noilor coloniști o seamă de drepturi sintetizate în ceea ce s-a numit “privilegiile ilirice”.

Această masivă deplasare de populație sârbească de la sud de Dunăre la nordul ei, a condus și la o deplasare a centrului politic, bisericesc și cultural național sârbesc din regiunile istorice Rașka și Kosovo spre regiunea dunăreană cu centrul la Belgrad. Belgradul a fost între anii 1718 – 1739 capitala provinciei austriece Serbia, apoi din anul 1815 capitala principatului sârb vasal otomanilor. Belgradul era totodată și sediul unui scaun mitropolitan sârbesc autonom atât față de Peci, sediul patriarhiei sârbilor din cadrul Imperiului otoman, cât și față de Carloviț, sediul mitropolitan al sârbilor din cadrul Imperiului austriac.

Problema demografică în cadrul statului sârb modern

La începutul secolului al XIX-lea în regiunile dunărene dintre Drina și Timoc au loc două revolte ale populației creștine, sprijinite de către Austria și Rusia, la care au participat și voluntari români din Țara Românească și voluntari sârbi și români din Imperiul Habsburgic. Prima, între 1804 – 1812, sub conducerea lui Gheorghe Petrovici Karagheorghe, a fost înăbușită de către turci. A doua, între 1815 – 1817, sub conducerea lui Miloș Obrenovici, avea să conducă la obținerea autonomiei în cadrul Imperiului otoman pentru teritoriul cuprins între râurile Drina, Morava de Sud, Timoc și Dunăre, cu capitala la Belgrad. Aceste războaie ale sârbilor au primit un sprijin important din partea românilor timoceni, fără de care ajutoarele venite din partea rușilor nu puteau ajunge la sârbi, românii ocupând toată linia Dunării.

De o includere efectivă între granițele unui stat sârb a românilor dintre văile Moravei și a Timocului se poate vorbi abia din anul 1833, la aproape 20 de ani de când nucleul statului modern sârb a fost creat cu ajutor austriac și rusesc, pentru a servi interesele celor două imperii la sud de Dunăre. Acest stat sârbesc avea în mare granițele fostei posesiuni austriece Serbia de la sud de Dunăre dintre anii 1718 – 1739. Populația statului sârb, recunoscut de otomani ca vasal al sultanului în anul 1820, era redusă și formată aproape în totalitate din țărani. Circa o pătrime din suprafață o constituia regiunea timoceană pe care sârbii o numesc Craina Orientală și o șeptime din populație o formau românii timoceni.

După războaiele populațiilor creștine din Balcani dintre anii 1875 – 1877 și după Congresul de pace de la Berlin din anul 1878, Serbia alipește și regiunea Niș, sporindu-și populația de la 1.367.000 la 1.667.000 locuitori și teritoriul cu aproximativ 30%. Tot acum i se recunoaște independența pe plan internațional, iar trei ani mai târziu, în anul 1881 Serbia se proclamă regat. În anul 1885 poartă un război, din care a ieșit înfrântă, cu Bulgaria sperând să alipească de la aceasta regiunea Vidin și un teritoriu de-a lungul graniței comune.

Războaiele Balcanice dintre anii 1912-1913 au condus la o nouă extindere a regatului Serbiei spre sud, acum incluzând și vechea vatră sârbească Kosovo și Rașka⁹⁹, precum și cea mai mare parte a Macedoniei¹⁰⁰. Aceste achiziții teritoriale însă nu au dus la o întărire a elementului sârbesc, din contră, l-au slăbit foarte mult¹⁰¹. Sârbii erau ca și inexistenți în Macedonia, în Kososvo¹⁰² reprezentau un sfert din

⁹⁹ Populația părții de sud și est a Sandjakului și est a Rașkăi, teritoriu cedat de Muntenegru Serbiei în anul 1919 era de 137.000 locuitori, adică 62% din totalul populației teritoriului anexat de Muntenegru între 1912 – 1913.

¹⁰⁰ Aproximativ 26.000 kmp cu o populație de 1,1 milioane locuitori.

¹⁰¹ Serbia avea în anul 1911 o populație de 2.655.000 locuitori, iar în anul 1914 sporise la 4.500.000 locuitori, din care sârbi 2.600.000, adică 57,8% din populație. Acest procent avea să cunoască o nouă modificare după 1918 când Serbia alipește Voivodina cu o populație de 1.528.000 locuitori în anul 1921, din care doar 533.000 sârbi, adică 35% din populația provinciei precum și pe cei 137.000 de locuitori ai Sandjakului, majoritatea slavi islamizați, așa încât procentul sârbilor coboară în anul 1921 la 51%, incluzând în populația Serbiei și pe cea a Macedoniei.

¹⁰² Aproximativ 475.000 locuitori.

populație, în Raška și Sangdjak majoritatea populației o formau slavii islamizați. Singura regiune unde sârbii erau majoritari era regiunea Vranje¹⁰³, situată între Kosovo, Macedonia și Bulgaria.

Primul război mondial a condus la o reșezare a granițelor statelor europene. Pentru slavii sudici anul 1918 a însemnat crearea Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor, din anul 1931 cunoscut sub numele de Iugoslavia. Regele noului stat era regele Serbiei. Populația acestui stat includea 9 milioane de sârbi, croați, sloveni, muntenegreni și bosnioci, alături de care trăiau 4,5 milioane de români, albanezi, germani, unguri, macedoneni, turci și alții. Majoritari în cadrul noului stat o formau sârbii, care, împreună cu muntenegrenii formau 37% din populație, iar ca religie, dominantă era confesiunea ortodoxă căreia îi aparținea 46% din populația țării. Sârbii erau populația care se găsea pe aproximativ jumătate din suprafața regatului iugoslav, unde forma majoritatea populației, iar pe aproximativ o cincime reprezenta o minoritate reprezentativă.

Acest stat avea să se destrame în anul 1941, reorganizându-se în anul 1945 ca republică federală sub conducerea partidului comunist. Anul 1991 avea să aducă o nouă dezintegrare a Iugoslaviei, cele șase republici componente aveau să formeze cinci noi state independente. Din nefericire dezintegrarea a însemnat și o serie de războaie interne provocate pe de-o parte de dorința sârbilor de a păstra inițial integritatea statului federal, apoi de a crea o Serbie Mare, formată din teritoriile din cadrul Croației, Bosniei-Herțegovina și republicile Muntenegru și Serbia, și de cealaltă parte de dorința slovenilor, croaților și bosniocilor de a trăi în state independente de conducerea de la Belgrad.

Situația românilor timoceni în cadrul statului sârb modern

După formarea principatului autonom Serbia, timp de un secol, prioritățile conducătorilor noului stat le-au constituit dezvoltarea economică și apărarea. Însă nici problema națională nu a fost neglijată. Având în vedere că până în anul 1913 singura minoritate importantă din cadrul Serbiei o formau românii timoceni, începând cu anul 1833, anul instalării administrației sârbești în Timoc, puținele școli românești au fost desființate, în biserici a fost generalizată limba slavonă, limba română fiind complet interzisă, numele românești au fost slavizate, iar din acel an românii au fost excluși din administrația regiunii pe care o locuiau, fiind aduși funcționari, jandarmi și preoți sârbi. De asemenea începe o reducere sistematică a românilor în statistici.

După anul 1920 autoritățile sârbești s-au gândit să-și consolideze pozițiile naționale în interiorul granițelor. În Serbia propriu-zisă se întâlneau ca minorități reprezentative albanezii în Kosovo, slavii islamizați în Sandjak, puțini bulgari la est de Niș, pe granița cu Bulgaria și românii timoceni.

Asupra acestora din urmă s-a concentrat naționalismul sârb, așa încât prin politica de deznaționalizare dusă fără întreruperi pe tot parcursul secolului XX, arealul și numărul românilor timoceni a fost redus la sfârșitul acestui secol la mai puțin de jumătate față de sfârșitul precedent¹⁰⁴. În anul 1895 sârbii recunosc că în Serbia de nord-est trăiau 159.510 români, ceea ce însemna 7% din populația de 2.288.300 locuitori ai țării. Această cifră însă reprezenta aproximativ jumătate din numărul real al românilor timoceni.

Istoricul sârb Tihomir R. Georgevici, în lucrarea Printre românii noștri (pentru care a fost acuzat de trădare de către conaționali săi), “dă și numărul românilor din Serbia la recensământul din anul 1901, evident tendențios: 122.429 de suflete (!?), dintre care în districtul Craina 54.647, Morava 8.773, Pojareveț 41.457 și

¹⁰³ Cu o populație de 205.000 locuitori din care trei sferturi sârbi.

¹⁰⁴ Românii timoceni, 350 – 400.000 în anul 1911, reprezentau atunci 12-14 % din populația Serbiei. În anul 1921 pe ansamblul Serbiei, fără Macedonia, Kosovo și Voivodina, reprezentau 11,5%. În 2002 cei 350.000 de români timoceni reprezintă 6,1% din totalul populației. În acest interval de timp populația Serbiei sporind de la 2.655.000 la 5.742.000 locuitori, așa încât în mod normal numărul românilor timoceni ar trebui să se situeze în jurul cifrei de 650.000, dacă ne raportăm la procentul ce-l reprezentau din totalul populației în anul 1921.

Geopolitica

Nr. 1(5)/2005, an IV

Timoc 24.781¹⁰⁵ [suma ce rezultă din adunarea românilor din cele patru districte este 129.658 – n.n.], din datele acestea lipsește districtul Voda Reka.

După anul 1920, acestor români, sârbi, continuând politica inaugurată în anul 1833, nu le-au permis niciodată să aibă învățământ în limba națională, slujbele în biserici nu le-au avut niciodată altfel decât în slavonă, administrația locală a fost întotdeauna formată din sârbi sau din români slavizați, așa încât până în ziua de astăzi până și a vorbi românește în public constituie delict care este aspru pedepsit. Mai mult ei dispar din statisticile sârbești, acum apare, nu se știe de unde o nouă etnie: valahii, despre care sârbi spun că nu sunt tot una cu românii, ci sunt ori sârbi care și-au pierdut limba maternă în timpul perioadei dominației turcești, ori au o origine necunoscută. Așa se face că la recensământul din 1921 românii timoceni dispar cu totul și apar 142.773 de valahi.

După 1945, când se părea că odată cu constituirea statului federal iugoslav, toate popoarele din cadrul său se vor bucura de drepturi egale, românii timoceni au cerut și ei drepturi etnice. Acest fapt a declanșat o acțiune propagandistică de lungă durată din partea oficialităților sârbești, prin care s-a încercat prin toate mijloacele posibile, ca să-i determine pe românii timoceni să se recunoască sârbi ce au ca limbă maternă limba valahă. Așa se face că la recensământul din 1953 mai apar doar 36.728 de valahi și 198.728 de sârbi cu limba maternă valahă. Însă aceste cifre ia-u speriat pe sârbi, opt ani mai târziu statistica oficială mai înregistrează doar 1.330 valahi și 2.233 români¹⁰⁶. După 1961 atât valahii cât și românii dispar aproape din recensămintele oficiale ale Serbiei.

La ultimul recensământ din Serbia din anul 2002, autoritățile sârbești au făcut tot posibilul ca românii timoceni să nu se recunoască ca români ci au propus denumiri precum consacratul „valahi”, sau „vlahi”, „vlahi timoceni”, „vlasi”, „iugoslavi”, însă marea lor majoritate au rămas pur și simplu ca „sârbi”, uitându-se până și specificarea hilară „cu limba maternă valahă”. Datele acestui recensământ au fost contestate de către reprezentanții românilor timoceni atât înaintea guvernului sârb cât și a organizațiilor internaționale, arătându-se modul cum autoritățile sârbești au falsificat acest recensământ. Cu toate acestea, deși s-au trecut la mai multe rubrici, numărul celor care au fost înregistrați ca fiind de origine „valahă” s-a cifrat la 39.739, adică de câteva zeci de ori mai mulți decât admiteau oficialitățile sârbești până în anul 2002.

Cu toate acestea, recensământul paralel efectuat de asociațiile și organizațiile românilor timoceni, a condus la identificarea a 202 localități românești, din care în prezent 38 au o populație mixtă, români în majoritate și sârbi în minoritate. În aceste 200 de localități, istorici sârbi (D. Petrovici) mai admit existența a circa 240.000 de valahi¹⁰⁷, adică cam cât erau consemnați oficial în anul 1953! Iar dacă un sârb cinstit spune că românii timoceni sunt majoritari în 200 de localități și că sunt un sfert de milion de suflete cu siguranță că sunt cel puțin o jumătate de milion fiind majoritari în de două ori mai multe localități.

Românii din nord-estul Serbiei, aveau să cunoască în acest interval de timp (1920 - 2002) un tratament discriminator din partea sârbilor. Nici între 1920-1940 și nici după 1945 în școlile din regiunea timoceană nu s-a predat și nici nu se predat o oră de sau în limba română. Biserica Ortodoxă Sârbă interzice cu desăvârșire folosirea limbii române în bisericile din regiune, nici măcar la spovedanie nu este admisă folosirea limbii materne de către români, mai mult, după aflulul de refugiați sârbi din Croația și Bosnia-Herțegovina de după 1992, în Timoc au fost trimiși numai preoți refugiați, care se simt datori să se poarte cât mai tiranic cu credincioșii lor, pe care îi privesc cu dușmănie, cunoscându-le originea românească. Mass media din zonă este în totalitate în limba sârbă. Pentru a da doar un exemplu despre absurditatea situației, la radioul local din Zajecar, problemele comunității valahe recunoscute oficial în județul respectiv, sunt discutate în limba sârbă, mergându-se pe principiul că totuși, acești valahi sunt sârbi care și-au uitat limba strămoșească și acum trebuie ajutați să o reînvețe.

¹⁰⁵ Ștefan Meteș, **Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII – XX**, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p.67

¹⁰⁶ Viorel Dolha, **Serbia de răsărit: o mare de români**, revista *Rost*, anul I, nr. 10-11 / 2003, p.51-52

¹⁰⁷ Viorel Dolha, op.cit., p.52

Evenimentele derulate în fosta Iugoslavie după anul 1990, au condus pe de o parte la o și mai puternică emigrare în Europa Apuseană și în America de Nord a românilor timoceni, începută în anii '70, precum și la o și mai intensă campanie de deznaționalizare dusă de autoritățile sârbești. Abia în ultimul deceniu, și cu mare timiditate, au fost conexe cauzele românilor timoceni cu a celor din vestul Banatului.

O oarecare schimbare se întrevede după căderea regimului Miloșevici. Noua conducere de la Belgrad, în eforturile pe care le face de reintegrare în comunitatea statelor democratice, a editat o broșură despre minoritățile din Serbia, unde se recunoaște existența unei minorități vlahe în nord-estul țării. Se mai recunoaște că „vlahii nu sunt reprezentați la nivelul conducerii administrative nici măcar în Homolie sau Valea Timocului, unde aceștia sunt majoritari”, mai mult, se spune că „membri ai acestei populații, fără îndoială au caracteristici asemănătoare cu cele românești, iar limba și folclorul conduc spre varianta originii lor românești. Reprezentanții minorității vlahe susțin originea lor română”¹⁰⁸.

Din partea autorităților române s-a făcut prea puțin pentru afirmarea, apărarea și promovarea identității românești a românilor trăitori în cadrul statului sârb.

În ultimii 14-15 ani conștiința națională a românilor timoceni a cunoscut un reviriment, reprezentanții ai comunităților românești din Timoc au înființat, dovedind mult curaj, un partid politic Mișcarea Democratică a Românilor din Serbia, ce-și are sediul în Zejekar, având ca președinte pe Dimitrie Crăciunovici, și editează cu mare greutate o revistă Vorba Noastră, organizații culturale: Ariadnae Filum - Asociația pentru Cultura Vlahilor/Românilor din Serbia de Nord-Est, cu sedii la Bor și la Zejekar, Centrul Cultural Informativ din Brestovaț-Bor, Forumul pentru Cultura Românilor din Bor. De asemenea a fost înființat un post de televiziune local la Sălaș.

Nici astăzi românii timoceni nu au nici o biserică în care să se poată ruga în limba națională, nu au nici o școală în care să se predea în limba pe care o vorbesc acasă, nu au mijloace de informare mass-media la nivelul pe care îl cere numărul lor în prezent. Mai mult, asupra lor se exercită în continuare presiuni, căci este încă periculos să te declari român, căci poți să-ți pierzi slujba, dacă lucrezi la stat, sau pur și simplu să fi ucis, de către naționaliștii sârbi, care, de când au pierdut și Kosovo, văd dușmani în orice persoană care nu se declară sârb.

Originea românilor timoceni

S-a scris mult despre originea acestor români timoceni. Cea mai plauzibilă mi se pare aceea că o parte a lor sunt urmașii direcți ai populației romanizate din provinciile Moesia Superior și Dacia Ripensis și aceasta pentru următoarele motive:

1. Procesul de romanizare a populației tracice din această regiune a durat aproximativ 600 de ani (secolele I -VI), deci un interval suficient pentru o romanizare completă.
2. În această regiune în secolele IV-VI a existat o intensă viață economică, politică și bisericească. Se știe că pentru o vreme în secolul al IV-lea la Sirmium s-a aflat capitala Imperiului Roman de Răsărit și sediul prefecturii Illirycum. În același secol episcopii din această regiune au fost foarte activi în perioada discuțiilor provocate de arianism. În apropiere, la Serdica (Sofia de astăzi) s-a ținut în anul 343 un important sinod, la care au participat 170 de episcopi. În a doua jumătate a secolului al IV-lea și la începutul secolului al V-lea la Remesiana (Bela Pelanka de astăzi, aflată la 30 de km est de Niș), capitala Daciei Mediteranea, a activat episcopul Niceta, “apostolul dacilor de pe ambele maluri ale Dunării” după cum îl numește Vasile Pârvan. Secolul al VI-lea a făcut ca micul târg Tauresium (actualmente Țaricin Grad, localitate aflată la 40 km sud-vest de Niș), locul de naștere al împăratului Justinian (518 -565), să devină un mare oraș, Justiana Prima, care din anul 535 devenea capitala provinciilor balcanice din partea apuseană a peninsulei și totodată sediul unei Arhiepiscopii autonome de Constantinopol, ce avea în componență 25 de episcopii.

¹⁰⁸ Viorel Dolha, *op.cit.*, p.52

3. Așa cum am mai spus, centrul națiunii sârbești a fost între secolele IX, de când există date despre primele formațiuni politice sârbe, până în secolul al XVII-lea, când sârbii au emigrat masiv în cadrul Imperiului austriac, regiunea de la sud de râul Morava de Sud până la granița cu Macedonia, regiune de unde i-au împins spre sud pe albanezii și românii care locuiau aici. Abia cu începutul secolului al XVIII-lea și mai cu seamă secolul al XIX-lea centrul națiunii sârbești s-a deplasat pe linia Dunării, în jurul Belgradului, care a constituit nucleul statului sârb modern.
4. Nu avem nici o dovadă de-a lungul a o mie de ani de istorie că regiunea timoceană ar fi fost la origine sârbească și că ulterior, la o dată neștiută ea s-a transformat într-una românească, așa cum se prezenta ea la sfârșitul secolului al XIX-lea, când de la est de râul Morava și până la granița cu Bulgaria nu se vorbea decât românește.
5. Aria de formare a poporului român de la sud de Dunăre a fost mult mai mare, ea întinzându-se de la Dunăre și până în Tessalia. Urme ale acestei romanități mai întâlnim și astăzi în Serbia, unde localități precum Grădiște, Surdulița, Ursule, Surdul, Corbul, Cătun, Clisura, Clisurița, Surliața, Vlasina, Izvor, Gumeriște, Târgoviște precum și altele, aflate în sudul Serbiei de astăzi, în districtul Pcinia, amintesc de populația românească care le-a numit astfel și care în prezent a fost asimilată de către sârbi. În secolele X – XIV a existat și o episcopie a „vlahilor”, supusă canonic arhiepiscopiei de Ohrida, care în secolul al XIII-lea își avea sediul la Vreanoti, localitate identificată cu Vranje, în sudul Serbiei¹⁰⁹.

Astfel, Nicolae Iorga consemna că “pe la 1200 Ștefan Nemanja dă Hilandarului 170 de familii de vlahi, cu juzii lor. Sub Ștefan Uroș I se adaugă alte 30 de familii la Drin. Donații se mai fac, cu sutele (de familii – n.n.) de Ștefan Nemanja pentru mănăstirea Jicea, de Ștefan Uroș II pentru o altă mănăstire și pentru Gracianița, de Dușan pentru o mănăstire lângă Prizern. Vlahii sunt pe atunci și lângă Marea Adriatică, și în Zeta și pe la Priștina”¹¹⁰.

Istoricul ceh Jirecek, marele specialist în istoria Balcanilor, consemnează nume romanice în toată regiunea Nișeva, Struma de Sus și Ischer precum: Herul, Bănișor, Crețul, Borbulovici, Viturcii¹¹¹.

Alături de acești români autohtoni s-au așezat și români veniți de la nordul Dunării, din Banat mai cu seamă, dar și din Oltenia și puțini din Ardeal. Acești emigranți fugeau de sarcinile economice împovăraătoare dar și de asuprirea națională și religioasă, precum cei aflați sub stăpânirea austriacă. Românii au trecut în secolul al XVIII-lea și s-au așezat “în toate acele ținuturi ale Serbiei unde e populație românească”¹¹². Cei care au trecut din Oltenia s-au așezat în jurul Vidinului, Diul cum îl numesc românii.

Cercetătorul român Emil Petrovici în studiul României dintre Timoc și Morava face și el distincție între cei care au venit din Banat, și care se găsesc în partea de vest a regiunii amintite în titlul studiului său, și cei care au venit din Oltenia și care se găsesc pe linia Dunării de la est de Cladova și pe valea Timocului. Tot el ne dă și cifra de 350-360.000 de români, care locuiesc între Morava și Timoc, din care o șesime o reprezintă cei de pe valea Timocului¹¹³.

Deși nu fac obiectul cercetării de față trebuie spus că și printre românii timoceni din jurul Vidinului¹¹⁴, din Bulgaria, s-au așezat români veniți din Banat, numărul acestora era estimat la circa 20.000 în

¹⁰⁹ Pr. Dr. Mircea Păcurariu, **op.cit.**, vol. I, p. 206

¹¹⁰ Nicolae Iorga, **Istoria Românilor, vol. III, Ctitorii**, Editura Enciclopedică, București, 1993, p.78

¹¹¹ Nicolae Iorga, **Istoria Românilor, vol. II**, Editura Enciclopedică, București, 1992, p.261

¹¹² dr. Tih. R. Georgevici, **Printre românii noștri**, revista *Srpski Knjizevni Glasnik*, nr.1, ianuarie 1906; traducerea românească la Ilie Bărbulescu, în revista *Arhiva Societății de Științe și Litere*, XVII, Iași, 1906

¹¹³ Emil Petrovici, **Românii dintre Timoc și Morava** în revista *Transilvania*, LXXII, Sibiu, nr. 3, 1941, p.180 - 184

¹¹⁴ În prezent numărul locuitorilor din județele Vidin și Montana din Bulgaria, județe cu populație majoritar românească, a scăzut între anii 1992 și 2001 de la 360.000 la 314.000, adică cu 13%, procent superior mediei de 6% de pe ansamblul Bulgariei. Dacă la începutul secolului XX erau cunoscute în cele două județe 54 de sate curat românești plus alte câteva

Geopolitica

Nr. 1(5)/2005, an IV

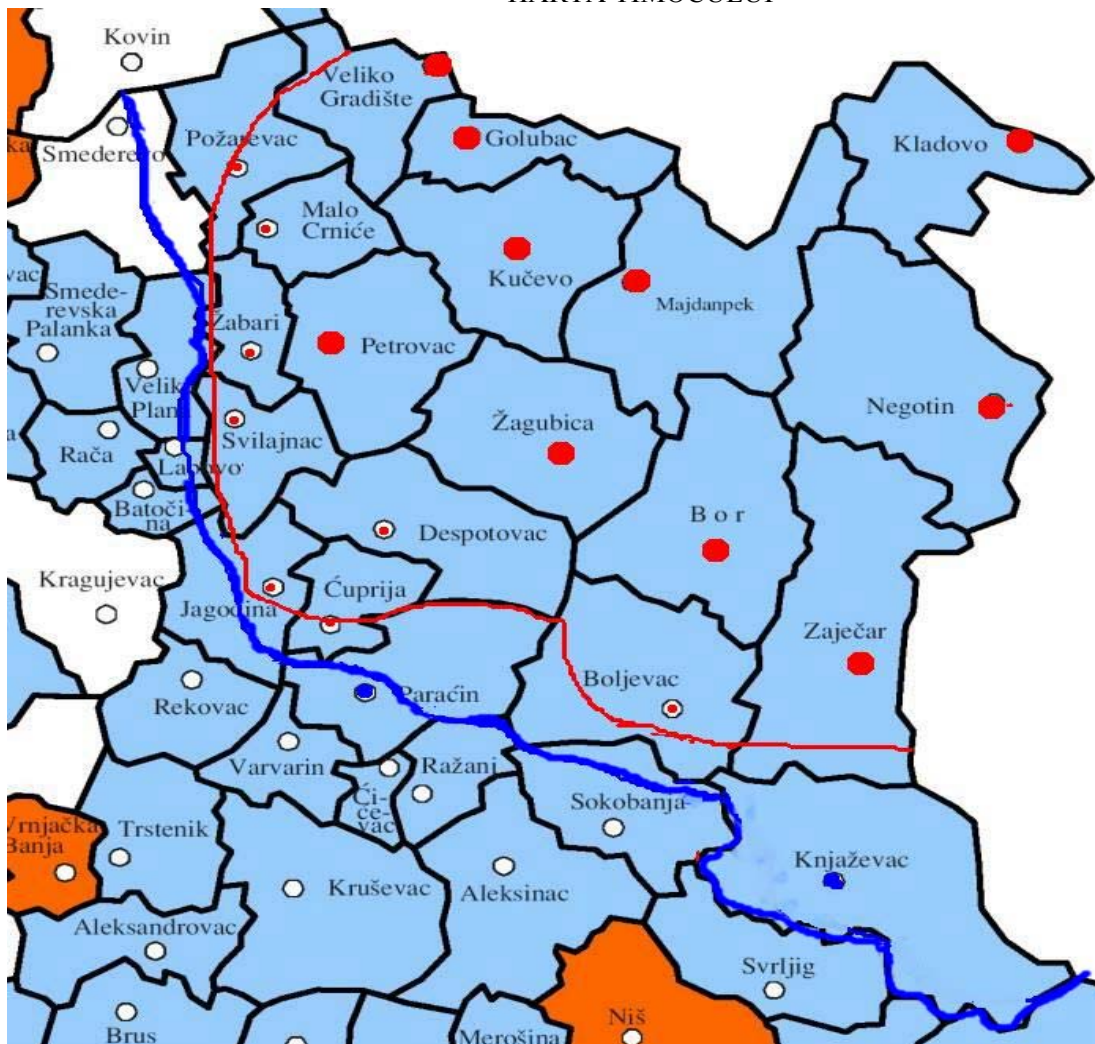
anul 1920. Aceștia se ocupau cu agricultura și pescuitul, după datele lui E. Bucuță publicate în revista *Arhivele Olteniei* în anul 1923¹¹⁵.

zeci de localități cu populație mixtă, români, bulgari și turci, în prezent nu se mai cunosc decât 30 de localități cu comunități românești, însă în nici una din acestea nu există școală sau biserică în care să se slujească în limba română. Autoritățile bulgare, asemenea celor sârbești, nu recunosc existența unei comunități românești în această regiune, ci doar a „câtorva vlahi”, care la origini au fost slavi și care s-au latinizat!

¹¹⁵ E. Bucuță, **Printre românii din jurul Vidinului**, revista *Arhivele Olteniei*, II, Craiova, 1923, p.4-9

HARTA TIMOCULUI

LEGENDA

- orașe reședință de plase cu majoritate absolută românească în anul 2002;
în totalitate românești în anul 1930
- orașe reședință de plase cu importante minorități românești în anul 2002;
cu majoritate absolută românească în anul 1930
- orașe reședință de plase cu majoritate românească în anul 1930;
în anul 2002 fără prezență românească consemnată oficial
- limita oficială a prezenței populației românești în anul 2002
- limita prezenței populației românești în anul 1930

II. Românii din vestul Banatului istoric

În partea de vest a **Banatului** istoric, cunoscut după primul război mondial și ca „Banatul sârbesc” trăiește al doilea grup românesc ca mărime din Serbia. Regiunea istorică Banat, din punct de vedere geografic este mărginită la nord de râul Mureș, la vest de râul Tisa, la sud de fluviul Dunărea și la est de munții Carpați.

După încheierea primului război mondial, și destrămarea imperiului dualist Austro–Ungar, din care făcuse parte între 1867 – 1918, a fost împărțit între România (partea de est), Serbia (partea de vest) și Ungaria (partea de nord-vest), neținându-se cont de faptul că forma o unitate geografică și nici de voința liber exprimată a majorității locuitorilor săi de a rămâne împreună. La 1 decembrie 1918, la Marea Adunare de la Alba Iulia, românii din toate localitățile bănățene, prin delegații lor aleși democratic, și-au exprimat dorința de a se uni cu Regatul României.

La Conferința de Pace de la Paris din anii 1919 – 1920 Marile Puteri au impus României împărțirea Banatului. Înainte de intrarea României în război de partea aliaților, aceștia se angajaseră ca la încheierea războiului, României să i se acorde întreaga provincie Banat, care constituia o unitate istorică, administrativă, economică și etnică cu o majoritate românească. Angajamentele luate de Antantă când se afla în plin război au fost uitate și înlocuite după război cu o politică ce viza umilirea și desconsiderarea intereselor românești.

S-a dorit inițial la această Conferință ca întregul Banat să fie dat Serbiei, care, cu sprijinul Franței, ocupase cu forțe armate întreaga provincie, se comporta ca viitoare stăpână aici. Sunt multe mărturii care arată modul barbar și samavolnic al comportării sârbilor cu populația românească, sutele de crime cărora le-au căzut victime preoți, învățători, profesori și alți intelectuali români, miile de atacuri armate, jafuri, devastări rechiziții forțate la care s-au dat trupele de ocupație sârbești în Banat¹¹⁶. Atitudinea demnă și în același timp fermă a primului ministru român Ionel Brătianu, care prin memoriile prezentate Conferinței a arătat adevărata situație din Banat, unde, sârbii reprezintă 17% din populație iar românii sunt de două ori și jumătate mai numeroși, nu poate aparține Serbiei. Cu toate acestea și nesocotindu-se faptul că teritoriul Banatului reprezintă o unitate din toate punctele de vedere, s-a procedat la o împărțire a sa.

Având sprijinul nemijlocit al Franței, Serbia declară în 20 februarie 1919 întregul Banat ca parte componentă a noului stat iugoslav și numește în toate funcțiile publice ale administrației regiunii cetățeni sârbi. La începutul lunii iunie autoritățile sârbe au convocat la Timișoara pe reprezentanții germanilor, maghiarilor și evreilor cărora le-au cerut să dea o declarație de adeziune la statul iugoslav. Reprezentantul evreu Samuel Kasztriener, susținut de toți cei prezenți, a arătat că armata sârbă se comportă ca o armată de ocupație și prin jaf, corupție și șantaj încercă intimidarea locuitorilor provinciei. Din discuții a rezultat clar că sârbii nu se bucură de simpatia populației Banatului și că un eventual referendum pentru alipirea la Serbia s-ar solda cu un rezultat catastrofal pentru sârbi. În consecință, sârbii, susținuți de Marile Puteri, măresc presiunile asupra României pentru a încheia un acord privind viitoarea împărțire a Banatului. Acesta se încheie la 13 iunie 1919. Începând cu luna iulie sârbii încep evacuarea părții ce va reveni României. Dar nu pleacă cu mâna goală, din Timișoara evacuează toate bunurile mobile ce au putut fi transportate, iar țăranilor li se iau vitele, furajele și utilajele agricole.

1000 de delegați ai tuturor germanilor (șvabii) bănățeni s-au întrunit într-un congres la Timișoara în 10 august 1919, unde au adoptat în unanimitate o declarație în care cereau ca „întregul Banat, unitar și nedespărțit să se alipească României”, căci românii, prin declarația de la Alba Iulia ofereau pentru toate

¹¹⁶ Începând cu a doua jumătate a lunii noiembrie 1918 armata sârbă a început dizolvarea consiliilor și gărzilor naționale românești, a arestării unor delegați la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și a învățătorilor, profesorilor, preoților și intelectualilor români care activau în mișcarea națională românească și militau pentru unirea Banatului cu România. În 14 decembrie 1918 sârbii au deschis focul împotriva unor manifestații români pașnici la Lugoj. Mai multe date se găsesc la William Marin, **Unirea din 1918 și poziția șvabilor bănățeni**, Editura Facla, Timișoara, 1978

naționalitățile, inclusiv pentru ei, garanțiile unei vieți libere. În 19 august 1919 această declarație a fost prezentată reprezentanților Antantei, reuniți la Paris, însă memoriul șvabilor nu a fost luat în seamă, mai mult, Franța, Anglia, Italia și SUA au adresat un ultimatum României pentru a semna tratatul cu Serbia și implicit cedarea vestului Banatului. În anul următor, la 10 august 1920 se semna la Sevres tratatul ce reglementa și împărțirea Banatului și delimitarea graniței româno-sârbe în Banat.

Teritoriul cedat Serbiei includea două districte cu majoritate românească, Alibunar și Vârșeț, două cu majoritate germană și cu populație românească superioară numeric celei sârbești, Banloc și Jimbolia, restul districtelor având majoritate sârbă și respectiv maghiară. Partea care a revenit Serbiei număra jumătate din locuitori români și germani, în proporție egală, o treime sârbi, restul unguri, slovaci, croați și alții. Românii se găseau în 42 de sate compact românești și în câteva orașe și sate laolaltă cu germanii, sârbii și ungurii.

Date istorice despre regiunea Banatului

Dintre toate neamurile care se găseau la începutul secolului XX în Banat, singuri românii erau autohtoni, toți ceilalți stabilindu-se aici în diferite etape, după anul 1000. Populația românească este atestată încă din primul mileniu creștin de diverse surse din epocă. Ungurii, care au început cucerirea teritoriilor de la est de Tisa după anul 1000, au dat lupte grele în Banat cu ducele Ahtum, descendent al ducelui Glad, menționat aici cu un secol înainte, reușind să îl învingă doar datorită trădării unui înalt dregător al său pe nume Cenadius, după cum consemnează notarul al cărui nume a rămas anonim, al regelui ungar Bela II, care a trăit în secolul al XII-lea. Totodată se consemnează existența în cetatea de scaun a lui Ahtum, Morisena, aflată pe râul Mureș, aproape de vărsarea acestuia în Tisa, și important punct de vamuire a sării aduse din minele din Transilvania și transportată pe Mureș, Tisa și apoi pe Dunăre în aval și în amonte cu corăbiile, a unei mănăstiri de rit bizantin cu hramul „Sfântul Gheorghe”, nefiind exclusă existența aici și a unui episcop ortodox.

După cucerirea de către unguri a cetății, aceasta, împreună cu ducatul cucerit a fost dat lui Cenadius, care a schimbat numele cetății în Cenad, a mutat pe călugării din mănăstirea „Sfântul Gheorghe” într-o mănăstire cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul” și a adus în vechea mănăstire un grup de călugări latini din Apus conduși de Sfântul Gerard, care a și fost numit de papă episcop de Cenad pe la anul 1018. În aceeași perioadă, pe la 1019-1020, în dipticele Patriarhiei de Constantinopol este amintit un episcop sufragane în cetatea Dibiscos sau Tibiscus. Trebuie spus că la acea dată Imperiul bizantin, sub conducerea împăratului Vasile II, tocmai recucerise întreaga peninsulă Balcanică și își stabilise granița de-a lungul Dunării de la confluența acesteia cu râurile Tisa și Drava până la vărsarea ei în Marea Neagră.

Timp de cinci secole, de la începutul secolului al XI-lea până la începutul secolului al XVI-lea, Banatul a făcut parte din regatul ungar. În acest timp pe teritoriul său fiind organizate comitatele Timișoarei și Cenadului precum și Banatul de Severin. În toată această perioadă aici sunt menționați ca locuitori doar românii, puținii unguri care trăiau aici locuiau în orașe și făceau parte mai cu seamă din categoria nobililor. Abia în secolul al XV-lea sunt menționați sârbii, și anume câteva familii nobiliare care, refugiindu-se din Serbia ocupată de turci, au primit donații în Banat și s-au stabilit aici. După cucerirea Ungariei de către turci în anul 1526, Banatul a căpătat o largă autonomie sub suzeranitatea otomană. Ulterior, turcii aveau să ocupe în două etape întreg teritoriul bănățean, în anul 1552 partea de vest și în anul 1660 și partea de est. Turcii au organizat la Timișoara sediul unui pașalâc, a cărui existență a încetat în anul 1718, odată cu integrarea întregului Banat în Imperiul Habsburgic.

Situația bisericească în Banat începând cu secolul al XVI-lea

Începând cu secolul al XVI-lea avem informații sigure despre existența unor episcopi ortodocși români în Banat. Dintre cei care și-au avut reședința în cetatea Timișoarei, se distinge figura Sfântului Iosif cel Nou de la Partoș (1650-1653). La începutul secolului al XVIII-lea, când după moartea ultimului episcop român de Timișoara, Vasile, patriarhul sârb de Pec, refugiat la Carlovitz, a numit ca episcop de Timișoara un sârb, pe Isaia Diacovici, dar care nu a putut veni în Timișoara aflată încă sub stăpânire turcească. Având în

Geopolitica

Nr. 1(5)/2005, an IV

vedere că Banatul făcea parte din imperiul otoman, din punct de vedere bisericesc se afla sub jurisdicția patriarhiei de Ipek (Pec), care avea în subordine pe toți credincioșii ortodocși din peninsula Balcanică care nu erau greci. Așa se face că timp de două decenii, în Banat au existat două ierarhii paralele, ambele formate din episcopi sârbi, ce rezidau la Timișoara și la Vârșeț, unii fiind sub jurisdicția patriarhului sârb aflat la Pec, sub control otoman, celălalt la Carlovitz, în Voivodina, refugiat aici la sfârșitul secolului al XVII-lea împreună cu câteva zeci de mii de familii din Serbia, Kosovo, Macedonia, Albania, Muntenegru, Herțegovina și Bosnia.

După ce austriecii au rămas singurii stăpâni ai Banatului în anul 1718, vreme de peste 160 de ani românii ortodocși din Banat și Crișana s-au aflat sub jurisdicția unor episcopi sârbi care își aveau reședința la Arad, Timișoara și Caransebeș (din 1774 la Vârșeț). Trebuie spus că din aceste trei eparhii de la est de Tisa ale Patriarhiei sârbe de la Carlovitz, care erau cele mai bogate și cu cei mai mulți credincioși, au fost aleși majoritatea patriarhilor de Carlovitz între 1720-1874, ultimul fiind românul Procopie Ivașcoviți al Aradului (1852-1873), pentru câteva luni și mitropolit ales al Ardealului.

În anul 1797 pe teritoriul Banatului ființau două episcopii sârbești: *Vârșeț*, cu 198.017 credincioși români (88,2% din total) și 26.513 credincioși sârbi (11,8% din total) și *Timișoara*, cu 196.211 credincioși români (57% din total) și 147.140 credincioși sârbi (42% din total)¹¹⁷.

25 de ani mai târziu, în anul 1822, situația se prezenta astfel: Episcopia de Vârșeț cu 220.297 credincioși români (88,4% din total) și 28.959 credincioși sârbi (11,6% din total) și Episcopia de Timișoara cu 294.532 credincioși români (62,7% din total) și 170.432 credincioși sârbi (36,3% din total)¹¹⁸. Rezultă că în 25 de ani românii au cunoscut un spor de 120.601 adică de 30,6%, pe când sârbii au cunoscut un spor de 25.738 adică de 14,8%. Cele trei eparhii însumau în anul 1822 peste un milion de credincioși, adică mai bine de 2/3 din numărul total al credincioșilor patriarhiei de Carlovitz, dintre aceștia 80% erau români, în Banat, în cifre absolute fiind 514.829. Pe ansamblu, în anul 1822, românii alcătuiau, fără episcopia de la Sibiu, aproximativ 55% din credincioșii patriarhiei sârbești de la Carlovitz.

În anul 1864, anul înființării Mitropoliei Ortodoxe Române din imperiul austriac, s-au înființat două noi episcopii românești: Arad și Caransebeș, care au preluat în subordinea lor toate parohiile românești din Crișana și Banat. Eparhia Aradului, pe lângă protopopiatele de la nord de râul Mureș, lua în subordine și parohiile românești din protopopiatele bănățene: Hisiaș, Lipova, Timișoara, Cenad, Chichinda, Bechirec din județele Timiș și Torontal care aparținuseră de episcopia Timișoarei. Eparhia Caransebeșului era formată din parohiile românești din protopopiatele Caransebeș, Mehădia, Lugoj, Făget, Vărădia, Jebel, Vârșeț, Palanca, Panciova și Ciacova¹¹⁹. Prin această separare patriarhia sârbă de la Carlovitz pierdea mai bine de 1.000.000 credincioși români, rămânând cu cei 580.000 credincioși sârbi de la vest de Tisa și cu cei 220.000 credincioși sârbi de la est de Tisa, din care 90% locuiau în Banat¹²⁰. Sârbii păstrau episcopiile de Timișoara și Vârșeț. După 1920, când Banatul a fost împărțit între România, Serbia și Ungaria, s-au produs noi reorganizări ale eparhiilor și protopopiatelor celor două biserici ortodoxe. În prezent, sârbii au un episcop la Vârșeț, Hrisostom Stolic, care are titulatura „episcopul Banatului” și un administrator de Timișoara, care este episcopul Lukijan Pantelic de Szeged, Ungaria.

Situația demografică a Banatului între secolele XVIII-XX

Din anul 1718 Banatul a intrat în componența Imperiului austriac. Austriecii au găsit aici un teritoriu aproape depopulat din cauza războaielor și a molimelor, locuit doar de aproximativ 200.000 de locuitori, marea majoritate români și foarte puțini sârbi. Politica de colonizare demarată acum a condus la așezarea aici a numeroși străini, în principal germani (șvabi) și sârbi, care au început să se așeze aici după anul 1739, întemeind 140 de sate. În aceeași vreme românii locuiau în peste 400 de sate și în toate orașele provinciei.

¹¹⁷ Silviu Dragomir, *L'Banat roumain*, București, p.26.

¹¹⁸ Mircea Păcurariu, *I.B.O.R.*, vol.III, E.I.B.M.B.O.R., 1994, p. 75

¹¹⁹ Mircea Păcurariu, *I.B.O.R.*, vol.III, E.I.B.M.B.O.R., 1994, p. 222-223

¹²⁰ I.D.Suciu, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1977, p.180-182

Geopolitica

Nr. 1(5)/2005, an IV

În anul 1769 austriecii au numărat 300.000 de români, aceștia alcătuiau atunci 2/3 din populația provinciei, un sfert din ei locuind pe teritoriul regimentului XIII Grăniceri de la Caransebeș. În anul 1797 statisticile bisericești indicau 400.000 români, în anul 1822 erau recenzați aproximativ 530.000 români din care circa 15.000 de credincioși greco-catolici. La 1865 se găseau în Banat 600.000 de români¹²¹.

În secolul al XIX-lea, mai cu seamă după anul 1867, au început să fie colonizați în Banat și unguri. În general, toți acești coloniști au primit pământ în zona de câmpie, din teritoriile rezervate pentru aceștia au fost alungați în prealabil românii, siliți să se retragă spre zona montană din est¹²². În decursul celor două secole de stăpânire habsburgică a Banatului, elementul românesc a fost permanent defavorizat în relație cu coloniștii, căci toate aceste neamuri străine aduse aici au primit pământ și proprietăți care au fost luate românilor, așa încât ei nu s-au putut bucura de bogățiile țării lor, din acestea beneficiind stăpânii austriece și unguri, precum și coloniștii.

Surse românești socoteau numărul românilor din Banat în preajma primului război mondial între 700.000 și 800.000. Recensământul oficial maghiar din 1900 oferea următoarele cifre: 584.000 români (adică mai puțini decât în anul 1860!), 395.000 germani, 270.000 sârbi, 170.000 unguri (?), 110.000 alții. După împărțirea Banatului în anul 1920 României i-au revenit 18.393 kmp. cu 911.000 locuitori (495.000 români, 235.000 germani, 79.000 maghiari, 42.000 sârbi, 60.000 slovaci, croați, cehi, ruteni, evrei, bulgari, etc., potrivit datelor recensământului maghiar din 1900), iar suprafața atribuită Serbiei era de 9328 kmp. cu 676.000 locuitori (162.000 români, 160.000 germani, 80.000 maghiari, 228.000 sârbi, 46.000 slovaci, croați, cehi, ruteni, evrei, bulgari, etc). Potrivit statisticilor oficiale ungurești¹²³, care nu reflectau întru-totul realitatea, în anul 1910 erau înregistrați în partea de est doar 75.318 români.

Populația românească locuia în 42 de localități pur românești ce numărau între 1.000 și 10.000 de locuitori, dintre acestea amintim Uzdin (10.000), Satu Nou (8.000), Petru-Vasile (6.000), Alibunar (3.000), Seleuș (3.000), Coștei (3.000)¹²⁴, la care se adaugă cei care locuiau în orașe. Trecerea sub administrația sârbească a românilor din partea de est a Banatului a însemnat o tragedie națională. Dacă până în 1918 românii aveau aici 42 de școli primare confesionale cu 210 învățători și învățătoare, după 1920 mai rămân 23 de școli cu 32 de învățători, căci sârbii au desființat 19 școli românești și au arestat, deportat, ucis sau alungat în România 178 de învățători și învățătoare. O situație asemănătoare au cunoscut și preoții români. După cel de-al doilea război mondial situația avea să cunoască o nouă înrăutățire, sârbii trecând la represalii împotriva tuturor locuitorilor din estul Banatului care nu erau sârbi. Germanii au avut de suferit în mod special, ei fiind alungați în totalitate de aici, de asemenea românii și ungurii, dintre care câteva mii s-au refugiat în România și în Ungaria.

În anul 1948, statisticile sârbești mai înregistrează 57.900 români, în 1971 doar 53.000, iar recensământul din 1991 a indicat 38.800. La recensământul din 2002 în Voivodina erau înregistrați oficial 30.413 români, aproximativ 90% dintre ei în vestul Banatului. Această situație este cel puțin curioasă, căci potrivit statisticilor bisericești, în perioada 1945 –1991 românii au avut o natalitate superioară celorlalte grupuri etnice din Banat. Surse românești din Serbia consideră că peste 50.000 de români vest-bănățeni sunt emigrați definitiv în America și vestul Europei, la care se adaugă cei plecați să muncească acolo, cu toate acestea în evidențele bisericilor românești din vestul Banatului indică că se mai găseau la sfârșitul anilor 1990 cel puțin 86.000 de români în vestul Banatului. Reprezentanții românilor de aici deplâng faptul că populația satelor românești a cunoscut un declin accentuat, în unele localități numărul locuitorilor scăzând mult sub jumătate față de anul 1920, și asta în situația în care, așa cum am amintit, a existat permanent un spor natural al populației române.

¹²¹ I.D.Suciu, op.cit., p.218

¹²² Octav Vorobievici, *Banatul*, București, 1931, f.ed., p. 74

¹²³ O editare parțială a datelor recensământului de la 1910 se găsește la Dr. Elemer Jakabffy, *Erdelyi Statisztikaya*, f.ed., Lugos [Lugoj], 1923, p. III-V

¹²⁴ Date preluate după Romulus Molin, *Românii din Banat*, București, 1932, f.ed., p.78

Dintre românii din estul Banatului rămași în Iugoslavia, o parte importantă a migrat spre orașele Vârșeț, Panciova, Zrejanin, Bechirec, Chichinda, Novi Sad, dar și spre Belgrad, precum și în capitalele statelor care s-au desprins din fosta Iugoslavie. În aceste orașe ei au putut fi mai ușor desnaționalizați, mulți încheind căsătorii mixte și integrându-se astfel în masa populației sârbești și iugoslave.

După cum se observă din tabelul de mai jos populația românească în cele 36 de localități în care se mai găsesc astăzi parohii românești, exceptând orașele Pancevo, Vârșeț și Biserica Albă, unde românii sunt astăzi o minoritate, (23% în Vârșeț și necunoscut în celelalte), localități care în anul 1920 erau pur românești, astăzi (în anul 2002) se află 91.596 locuitori. La această cifră trebuie să adăugăm alte cinci localități în care nu mai există în prezent nici parohie și nici școală românească, cu o populație de 12 –15.000 de locuitori. Socotindu-i și pe cei 25-35.000 de români din Pancevo, Vârșeț, Biserica Albă, Becicherecul Mare (Zrenjanin), Chichinda Mare (Kikinda), Belgrad și Novisad, precum și pe cei aproximativ 50.000 de români care au emigrat definitiv sau dar sunt plecați la muncă în Uniunea Europeană și America de Nord, rezultă că numărul românilor din vestul Banatului se apropie de 200.000 de oameni, din care aproximativ 130.000 mai locuiesc în regiune, dintre aceștia doar 100.000 (circa 77% din totalul populației românești vestul Banatului) mai au în localitățile în care locuiesc biserică românească. În 14 localități cu 15.914 locuitori sunt școli primare românești, în alte 14 localități cu 39.742 locuitori (din care 8280 în Vârșeț) sunt școli românești de 8 clase, și în două localități, Vârșeț și Alibunar, sunt 2 secții românești la liceele din localitățile respective. Restul localităților, însemnând aproximativ 75.000 români, nu au școală românească, adică aproape 58% din românii care locuiesc aici nu au posibilitatea de a învăța românește nici măcar în clasele primare.

Situația parohiilor ortodoxe române din vestul Banatului (1920-2002)

Pe teritoriul Banatului de Vest mai există în prezent 39 de parohii și filii românești și un număr mult mai mare de biserici și vestigii ale prezenței ortodoxe românești de-a lungul timpului, care acum se află în posesia Bisericii Ortodoxe Sârbe.

Până în anul 1918, parohiile românești de pe aceste meleaguri aparțineau canonic de Arhiepiscopia Sibiului, iar administrativ, parohiile din protopopiatele Vârșeț și Panciova de episcopia Caransebeșului (34 de parohii); parohiile din actualul protopopiat al Toracului Mic (6 parohii) depindeau de Episcopia Aradului. Odată cu înființarea Episcopiei de Timișoara și ridicarea acesteia la rangul de Arhiepiscopie și Mitropolie, parohiile dependente de Caransebeș au trecut în subordinea Mitropoliei Banatului.

După terminarea celui de-al II-lea război mondial, din 1944 până în 1971, singura autoritate pentru parohiile românești din Banatul iugoslav au fost cele trei protopopiate: Vârșeț, Panciova și Toracul Mic.

În anul 1971 a luat ființă Vicariatul Ortodox Român din Banatul Iugoslav, cu sediul la Vârșeț, având sub oblăduirea sa pe toți românii dintre Dunăre și frontiera româno-iugoslavă. Adunarea clerului ortodox român din Banat Iugoslav, întrunit în ședința de la Vârșeț, în 28 ianuarie 1971, a aprobat statutul de reorganizare a Bisericii noastre de pe aceste meleaguri, care, fiind semnat de cei 22 de preoți prezenți, a intrat în vigoare, dând naștere noii organizații bisericești. Primul Vicar a fost P.C. Protopop Aurel Uroș, care a activat în această funcție timp de 10 ani, când, din 1981, această funcție a revenit P.C. Protopop Moise Ianeș. În cadrul Vicariatului funcționează mai multe filiale ale organizației „Oastea Domnului”, care și-a desfășurat neîntrerupt activitatea în ultimii 45 de ani.

În ședința sa din 13-14 februarie 1997, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat reactualizarea și punerea în aplicare a hotărârii Sfântul Sinod al Bisericii noastre din 23 octombrie 1933, în legătură cu organizarea Episcopiei Ortodoxe Române cu sediul la Vârșeț și încredințarea P.S. Episcop Laurentiu al Caransebeșului cu responsabilitatea de Episcop-locuitor al acestei eparhii, până la alegerea unui ierarh titular, desemnare care a fost comunicată Sanctității Sale Patriarhul Pavle al Serbiei, autorităților de stat din Serbia, Secretariatului de Stat pentru Culte și Guvernului României.

Situația actuală a episcopiei ortodoxe române din Serbia.

În ceea ce privește Episcopia Ortodoxă Română din Iugoslavia *principală problemă este nerecunoașterea ei ca unitate bisericească a românilor din Iugoslavia* de către Biserica Ortodoxă Sârbă.

Episcopia Ortodoxă Română din Iugoslavia, cu sediul la Vârșeț, încredințată spre administrare din februarie 2001 Prea Sfinției Sale, Daniil Partoșanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei, funcționează în continuare în semilegalitate, nefiind recunoscută și legalizată oficial nici de autoritățile de stat sârbe.

Una din consecințele directe ale acestui fapt este aceea că P.S. Episcop Vicar Daniil Partoșanul, dimpreună cu cele două măicuțe de la Centrul Eparhial, nu beneficiază de vize legale de ședere în Serbia. Orice încercare de afirmare a existenței episcopiei românești este socotită de către sârbi ca acțiune anti-sârbească și de subminare a statului sârb. În plus, sârbi nu recunosc jurisdicția Vicariatului Ortodox Român de la Vârșeț decât asupra celor 40 de parohii și filii din vestul Banatului. Românilor timoceni fiindu-le în continuare negată identitatea de români.

Una din **obiecțiile sârbești** se referă la faptul că înființarea celor două vicariate, cel românesc de la Vârșeț și cel sârbesc de la Timișoara, s-a făcut pe bază de reciprocitate. Ele funcționează, potrivit vizunii părții sârbe, doar pentru comunitățile românești din vestul Banatului (din componența Serbiei), respectiv, cele sârbești din județele Timiș, Caraș-Severin, Mehedinți și Arad.

O a doua **obiecție sârbească** se referă la **necanonicitatea** existenței într-un singur oraș a doi episcopi ortodocși. Sârbi mai reproșând BOR că a încălcat legile bisericești numind un episcop în teritoriul jurisdicțional al Bisericii Ortodoxe Sârbe, încălcând astfel **principiul teritorialității** organizării bisericești.

De aceste acuzații BOR se apără aducând în favoarea sa argumente canonice (legi) bisericești conform cărora **organizarea Bisericilor Ortodoxe respectă principiul național**, principiu respectat și apărât dealtfel și de Biserica Ortodoxă Sârbă în ceea ce o privește. Principiul teritorial invocat în acest caz de către sârbi nu este respectat de ei în cazul Croației, Bosniei-Herțegovina și Macedoniei, care sunt state independente și unde BOS are o structură și o organizare proprie, în cazul Macedoniei, chiar paralelă cu cea a Bisericii Ortodoxe Macedonene.

O altă problemă este și **aceea a interdicției de a se mai numi preoți români din România, ci doar cetățeni iugoslavi**. Având în vedere acest fapt s-ar impune ca statul român să acorde mai multe burse de studii pentru tinerii români din Serbia care doresc să urmeze în România cursurile seminariilor teologice sau ale facultăților de teologie. În prezent, din cele 37 de parohii și 2 filii românești din vestul Banatului, 23 nu au preoți slujitori parohi, parohiile fiind administrate de preoții din celelalte parohii, de ieromonahi sau de preoți pensionari. Unii dintre preoții parohi fiind în vârstă fac cu greu față atribuțiilor care le au. Datorită acestei situații credincioșii români nu pot avea parte săptămânal de slujbe, ci doar o dată la două săptămâni, de asemenea asistența religioasă este mult mai slabă și prezența preotului în mijlocul comunității este mai rară.

O situație la fel de gravă se întâlnește și în problema învățământului. În cele 3 orașe și 37 de localități rurale cu populație românească (din care doar 17 majoritar românești), funcționează 14 școli de 4 clase, 14 școli de 8 clase și secții românești la 2 licee, în Vârșeț și Alibunar. Românii sunt lipsiți de biserici în două localități și de școli în 12 localități. Rezultă din aceste date că accesul românilor la învățământul în limba națională este foarte limitat, copiii români fiind obligați să urmeze școala în limba sârbă. De asemenea, puținele școli românești care există duc lipsă de cadre didactice specializate și bine pregătite, căci nu avem cunoștință de existența unor secții românești la universitățile din Serbia.

Din punct de vedere administrativ Episcopia Ortodoxă Română din Iugoslavia are în componența ei 37 de parohii și 2 (3) filii (23 sau 24 vacante), deservite de către 22 de preoți (16 parohi, 2 ieromonahi administratori, 4 preoți pensionari administratori), plătiți integral de către parohii, salariul mediu fiind de aproximativ 100 de euro/lunar, la care *se mai adaugă un ajutor de 50 de dolari, pentru fiecare preot*, din partea Statului român, prin Patriarhie.

Pe plan cultural și misionar, este îmbucurător faptul că unele parohii mai mari reușesc să editeze publicații proprii în mod periodic: *Familia* la Vladimirovaț, *Făclia* la Alibunar, *Gazeta de Seleuș* etc., toate

Geopolitica

Nr. 1(5)/2005, an IV

acestea adăugându-se celor laice: *Libertatea* de la Panciova, sau *Tibiscus* de la Uzdin, conjugându-și eforturile și menirea cu revista pe care o va publica Episcopia: *Ieșit-a Semănătorul*.

Episcopia Ortodoxă Română din Iugoslavia, cu sediul la Vârșeț, încredințată spre administrare Prea Sfinției Sale, Daniil Partoșanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei, funcționează în continuare în semilegalitate, nefiind recunoscută și legalizată oficial de autoritățile de stat sârbe. Una din consecințele directe ale acestui fapt este aceea că P.S. Episcop Vicar Daniil Partoșanul, dimpreună cu personalul de la Centrul Eparhial, nu beneficiază de vize legale de ședere.

Printre cele mai de seamă *evenimente* ale anului 2002, amintim editarea revistei „Dealul Vârșețului” ca periodic al Bisericii Ortodoxe Române din Vârșeț (nr.1-3/2002).

Episcopia Ortodoxă Română din Serbia are, începând din februarie 2004 șase protopopiate:

- *Protopopiatul Panciova, protopop Gheorghe Ianeș,*
- *Protopopiatul Torac, protopop Petru Drăghicescu,*
- *Protopopiatul Vârșeț, protopop Moise Ianeș,*
- *Protopopiatul Kovin, protopop Traian Abraham,*
- *Protopopiatul Alibunar, protopop Ionel Mălaimare,*
- *Protopopiatul Biserica Albă, protopop Drăgan Chilom.*

Parohiile episcopiei ortodoxe române din Serbia¹²⁵

1. IANCAID (JANKOV MOST) - Biserica cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul”, zidită în 1888, preot paroh Petru Măran. Școală românească de 4 case.

2. ECICA (ECKA) - Biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, sfințită în 1855. Se administrează de preoții Petru Ursulescu și Petru Măran. Organizația „Oastea Domnului” are o casă de rugăciune. Școală românească de 8 ani.

3. SÂRCIA (SUTJESKA) - Biserică cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Dimitrie”, zidită în 1896. Se administrează de preotul Petru Măran din Iancaid, **vacantă**. Școală românească de 4 clase.

4. TORACU MARE (BEGEJCI) - Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”, zidită în 1880. Preot paroh Petru Drăghicescu. Filială a „Oastei Domnului”. Școală românească de 8 clase.

5. TORACU MIC (BEGEJCI) - Biserica cu hramul „Nașterea Născătoarei de Dumnezeu”, zidită în 1829; se administrează de preotul Emanuel Mojic, **vacantă**. Școală românească de 8 clase.

CLEC (KLEK) - Filie a parohiei Iancaid. Biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, zidită în 1925, **vacantă**.

6. ALIBUNAR - Biserica are hramul „Adormirea Născătoarei de Dumnezeu și a fost zidită în 1897. Preot paroh Ionel Mălaimare. În sat există o filială a organizației „Oastea Domnului”, școală românească de 8 clase și o secție română la Liceul economic.

7. CUBIN (KOVIN) - Biserica are hramul „Sfântul Prooroc Ilie”, zidită în 1906. Preot paroh Traian Abraham. Nu există școală românească.

8. DELIBLATA (DELIBLATO) - Biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, zidită în 1925. Preot administrator Ieromonah Ștefan Lupșici. Nu există școală românească.

9. DOLOAVE (DOLOVO) - Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae”, zidită în 1893. Preot paroh Romulus Ioța. Școală românească de 4 clase.

10. GLOGONI (GLOGONJ) - Biserica cu hramul „Adormirea Născătoarei de Dumnezeu”, zidită în 1911. Preot paroh Roman Hegean. Nu există școală românească.

IABUCA (JABUKA) - filie a parohiei Glogoni. Capela cu hramul „Sfântul Mucenic Dimitrie”, zidită în 1901. Nu există școală românească.

¹²⁵ Aceste date sunt preluate după calendarul ortodox pe anul 2004 editat de Vicariatul Ortodox Român al Vârșețului

Geopolitica

Nr. 1(5)/2005, an IV

11. MRAMORAC (MRAMORAK) - Biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, zidită în 1902. Se administrează de preotul Romulus Ioța din Doloave, **vacantă**. Nu există școală românească.
12. OMOLIȚA (OMOLJICA) - Biserica cu hramul „Nașterea Născătoarei de Dumnezeu”, zidită în 1914. Administrată de protopopul Gheorghe Ianeș, **vacantă**. Nu există școală românească.
13. OFCEA (OVCA) - Biserica cu hramul „Sfinții Împărați Constantin și Elena”, zidită în 1930. Preot paroh Teodor Popescu. În localitate funcționează o școală românească de 4 clase.
14. PANCIOVA (PANCEVO) - Capela cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Dimitrie”, zidită în 1871, proprietatea Episcopiei de Caransebeș. Se administrează de preotul Romulus Ioța din Doloave, **vacantă**. Nu există școală românească.
15. PETROVASĂLA (VLADIMIROVAC) - Biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, zidită în 1805. Preot paroh Constantin Suru (pensionar). În localitate funcționează o școală românească de 8 clase.
16. SATU NOU (BANATSKO NOVO SELO) - Biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, zidită în 1805, preot paroh Gheorghe Ianeș, *protopop de Panciova*. Școală românească de 8 clase.
17. SELEUȘ (SELEUS) - Biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, zidită în 1809, Se administrează de preotul Ionel Mălaimare din Alibunar. Școală românească de 8 clase.
18. UZDIN (UZDIN) - Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”, zidită în 1801. Preot paroh Teodor Miclea (administrator, preotul fiind pensionat). Ființează o filială a „Oastei Domnului” cu o casă de rugăciune. Există o școală românească de 8 clase.
19. BISERICA ALBĂ (BELA CRKVA) - Biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, zidită în 1871; se administrează de preotul Drăgan Chilom din Grebenaț.
20. COȘTEI (KUSTILJ) - Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Teodor Tiron”, zidită în 1928. Preot paroh Aurel Străin. „Oastea Domnului” are o casă de rugăciune. Școală românească de 8 clase.
21. GREBENAȚ (GREBENAC) - Biserica cu hramul „Înălțarea Domnului”, zidită în 1722, preot paroh Drăgan Chilom, *protopop de Biserica Albă*. „Oastea Domnului” are o casă de rugăciune în sat. Școală românească de 8 clase.
22. IABUCA (JABLANKA) - Biserica cu hramul „Pogorârea Duhului Sfânt”, zidită în 1845, preot paroh Cornel Juică. Școală românească de 4 clase.
23. JAMUL MIC (MALI ZAM) - Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, zidită în 1841. Se administrează de preotul Drăgan Chilom din Grebenaț. „Oastea Domnului” cu o casă de rugăciune. Școală românească de 4 clase.
24. MARCOVĂȚ (MARKOVAC) - Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”, zidită în 1874. Se administrează după posibilitate, **vacantă**. Școală românească de 4 clase.
25. MĂRGHITA (MARGITA) - Biserica cu hramul „Nașterea Născătoarei de Dumnezeu”, zidită în 1899. Se administrează de preotul Aurel Străin din Coștei, **vacantă**. Nu are școală românească.
26. MESICI (MESIC) - Capela cu hramul „Sfinții Împărați Constantin și Elena”, zidită în 1911. Se administrează de preotul Cornel Juică, **vacantă**. Școală românească de 4 clase.
27. NICOLINȚ (NIKOLINCI) - Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”, zidită în 1911, preot paroh Andrei Turcoane. „Oastea Domnului” are o casă de rugăciune în sat. Școală românească de 8 clase.
28. OREȘAȚ (ORESAC) - Biserica zidită în 1853, cu hramul „Bunavestire”. Se administrează de preotul Moise Ianeș, **vacantă**.
29. RÂTIȘOR (RITISEVO) - Biserica cu hramul „Sfântul Nicolae”, zidită în 1736, are casă culturală și o clădire pentru ședințe. Preot paroh Corneliu Lăpădat. Școală românească de 4 clase.
30. SĂLCIȚA (SOCICA) - Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”, zidită în 1832. Se administrează de preotul Cornel Juică, **vacantă**. Filială a „Oastei Domnului”. Școală românească de 4 clase.

Geopolitica

Nr. 1(5)/2005, an IV

31. SREDIȘTEA MICĂ (MALO SREDISTE) - Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, zidită în 1887. Se administrează de preoții Moise Ianeș și Cornel Juică, **vacantă**. „Oastea Domnului” are o filială în sat. Școală românească de 4 clase.

32. SÂN-IANĂȘ (BARICE) - Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, zidită în 1830-1832. Preot paroh Traian Ghilezan. Filială a „Oastei Domnului” în sat. Școală românească de 8 clase.

33. SÂN-MIHAI (LOKVE) - Biserica cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”, zidită în 1812-1814, preot paroh Ionel Mojic. „Oastea Domnului” are o casă de rugăciune. Școală românească de 8 clase.

34. STRAJA (STRAZA) - Biserica cu hramul „Nașterea Născătoarei de Dumnezeu”, zidită în 1854. Preot paroh Moise Ianeș, *protopop de Vârșeț*. „Oastea Domnului” are o casă de rugăciune. Școală românească de 4 clase.

35. VÂRȘEȚ (VRȘAC) - Biserica cu hramul „Înălțarea Domnului”, zidită în 1910-1912. Se administrează de ieromonahul Longhin, **vacantă**. Parohia are casă protoprezbiterială și vicarială. „Oastea Domnului” are o casă de rugăciune. Școală românească de 8 clase, secție română la Liceu și la Școala superioară de educatoare. 23% din populația orașului este românească.

36. VLAICOVĂȚ (VLAJKOVAC) - Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”, zidită în 1809. Administrator parohial preotul Corneliu Lăpădat, **vacantă**. Parohia are clădire pentru întâlniri. Școală românească de 4 clase.

37. VOIVODINȚ (VOJVODINCI) (lângă Coștei) - Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe”, zidită în 1793. Administrator parohial preotul pensionar Virgil Magda. „Oastea Domnului” are o casă de rugăciune. Școală românească de 4 clase.

DUMBRAVA – Filie (nu se cunosc alte date)

Geopolitica

Nr. 1(5)/2005, an IV

PAROHIILE ROMÂNEȘTI DIN VESTUL BANATULUI în anul 2002

Nr.	Localitate	Județ	Plasă	Loc. 2002	Loc. 1991	pr	șc.ro
1	ALIBUNAR	Banat Sud	Alibunar	3405	3625	P	Ș8
2	CUBIN (KOVIN)	Banat Sud	Kovin	14231	13379	P	-
3	DELIBLATA (DELIBLATO)	Banat Sud	Kovin	3455	3545	P	-
4	DOLOAVE (DOLOVO)	Banat Sud	Pancevo	6819	6687	P	Ș4
5	GLOGONI (GLOGONJ)	Banat Sud	Pancevo	3205	3277	P	-
6	IABUCA (JABUKA) <i>filie</i>	Banat Sud	Pancevo	6259	6430	-	-
7	MRAMORAC (MRAMORAK)	Banat Sud	Kovin	3147	3372	-	-
8	OMOLIȚA (OMOLJICA)	Banat Sud	Pancevo	6497	6560	-	-
9	OFCEA (OVCA)	Belgrad	Palilula	2303	2306	P	Ș4
10	PANCIOVA (PANCEVO)*	Banat Sud	Pancevo			-	-
11	PETROVASĂLA (VLADIMIROVAC)	Banat Sud	Alibunar	4097	4277	P	Ș8
12	SATU NOU (BAN. NOVO SELO)	Banat Sud	Pancevo	7416	7531	P	Ș8
13	SELEUȘ (SELEUS)	Banat Sud	Alibunar	1316	1377	-	Ș8
14	UZDIN (UZDIN)	Banat Sud	Kovacița	2467	2870	P	Ș8
15	CLEC (KLEK) <i>filie</i>	Banat Centru	Zrejanin	2957	2699	-	-
16	ECICA (ECKA)	Banat Centru	Zrejanin	4509	4753	-	Ș8
17	IANCAID (JANKOV MOST)	Banat Centru	Zrejanin	634	735	P	Ș4
18	SĂRCIA (SUTJESKA)	Banat Centru	Seceani	1735	1879	-	Ș4
19	TORACU MARE (BEGEJCI)	Banat Centru	Jitiște	2652*	3227	P	Ș8
20	TORACU MIC (BEGEJCI)					-	Ș8
21	BISERICA ALBĂ (BELA CRKVA)*	Banat Sud	Bis. Albă	10638	10904	-	-
22	COȘTEI (KUSTILJ)	Banat Sud	Vârșeț	772	900	P	Ș8
24	IABUCA (JABLANKA)	Banat Sud	Vârșeț	275	342	P	Ș4
25	GREBENAȚ (GREBENAC)	Banat Sud	Bis. Albă	1011	1199	P	Ș8
26	JAMUL MIC (MALI ZAM)	Banat Sud	Vârșeț	376	436	-	Ș4
27	MARCOVĂȚ (MARKOVAC)	Banat Sud	Vârșeț	329	429	-	Ș4
28	MĂRGHITA (MARGITA)	Banat Sud	Plandiște	1060	1089	-	-
29	MESICI (MESIC)	Banat Sud	Vârșeț	223	269	-	Ș4
30	NICOLINȚ (NIKOLINCI)	Banat Sud	Alibunar	1235	1527	P	Ș8
31	OREȘAȚ (ORESAC)	Banat Sud	Vârșeț	412	494	-	-
32	RĂTIȘOR (RITISEVO)	Banat Sud	Vârșeț	503	558	P	Ș4
33	SĂLCIȚA (SOCICA)	Banat Sud	Vârșeț	166	179	-	Ș4
34	SREDIȘTEA MICĂ (ML. SREDISTE)	Banat Sud	Vârșeț	117	143	-	Ș4
35	SÂN-IANĂȘ (BARICE)	Banat Sud	Plandiște	597	702	P	Ș8
36	SÂN-MIHAI (LOKVE)	Banat Sud	Alibunar	1985	2387	P	Ș8
37	STRAJA (STRAZA)	Banat Sud	Vârșeț	685	819	P	Ș4
38	VÂRȘEȚ (VRȘAC)*	Banat Sud	Vârșeț	(8280)	(8185)	P	Ș8
39	VLAICOVĂȚ (VLAJKOVAC)	Banat Sud	Vârșeț	1353	1184	P	Ș4

Geopolitica

Nr. 1(5)/2005, an IV

40	VOIVODINȚ (VOJVODINCI)	Banat Sud	Vârșeț	396	457	P	Ș4
41	<i>DUMBRAVA</i>						

Din tabelul de mai sus lipsesc cinci localități care la 1919 erau românești, când se găseau aici 42 de sate curat românești (în prezent doar 17 localități mai au majoritate românească), patru dintre ele este posibil să fie acestea:

	Mokrin	Banat Nord	Kikinda	5905	6233	-	-
	Torda	Banat Centru	Jitiște	1772	2101	-	-
	Topolovăț	Banat Centru	Jitiște	1344	1389	-	-
	Seceanj (Româna)	Banat Centru	Seceanj	2645	2627	-	-

Populația orașului Pancevo era în 2002 de 76.110 și în 1991 de 71.668 locuitori. Probabil cca. 15% sunt români, adică **11.415** (10.755 în 1991). În Vârșeț 23% din populație o reprezintă românii. În 2002 au fost înregistrați oficial 30.419 români în Voivodina.

